

NORDA

Pismiono Kaszëbsczi Zemi

NR 1 ROK I

RÈMIÒ - WEJROWÒ

23 strumiannika 1995

Lubòtny Czëtińcë

Òd 1989 rokù dôwò sã òdczëc òsoblëwi pòrëch w gazétnictwie na Kaszëbach. Pòwstało wiele rozmajitëch pismión i cządników. Dzys, wnetka kòżdò gmina mò swòjã gazëtã. Je to fenomen w skalë całëgò kraju. W żòdnym jinszim regionie Pòlszczi ni ma tëlì pismión, co na Kaszëbach. Swiòdzczi to ò wiòldzim zaangażowanim swòjińców w żëcë Mòli Tateczëznë.

Jednak, nimò tegò, że wikszone gazëtów redagòwónëch i wëdòwónëch je bez Kaszëbów, jak donądka mało z nich zajmalo sã przede wszëtczim promocją kulturë, zwëków a òsoblëwie rodny mòwë. W jaczims dzëlu, robi to ju bez trzëdzescë lat "Pomeraniò", leno że nen wòżny i zasłużony cządnik rzòdkò trófiò do rãk òdbiérców mieszkajacëch w terenie, gdzie tãtni pròwdzëwie kaszëbsczë żëcë, gdzie jesz sã gòdò pò naszémù. Z pòdobną do naszi ùdbã, ùkòza sã w 1990 rokù "Tateczëzna". Redagòwónò bëła bez studérów z Pòlitechniczki i Uniwersytetów, a wic bez bëlnëgò materialnëgò gruntu. Dlòte tãż żëwòt ji dérowòt baro krótkò - przeszło rok.

W najim pismie kaszëbscziich spraw, "Nordze", bądzëmë rejestrowelë wszëtczë wòżniészë wëdarzenia z żëcëgò rodny zemi. Chcëmë promòwac bógactwò naszi kulturë, szërzwic coròz to nowë dokòzë lëteracczë, a òsoblëwie wòrtnotã jãzëka kaszëbsczëgò. Mdzëmë sã starelë

znikwic kompleksë, jaczë drzëmiã jesz dërch w Kaszëbach i ni leno w nich.

Mùszimë wiedzec, że kaszëbskò mòwa, dzys dnia, nie jistnieje leno na pòdwòrzim gbùra czë na sztrądze ù rëbòków, leno rozbrziëwò tãż na katedrach uniwersyteczich westrzòd studérów i ùczalëch, jak tãż w pałacach Gduńska i jinëch miast. Jakno rzek wiòldzi pòeta z Wejrowa, Jan Trepczik, "Skażonã miòł ce, wej, cëzyńcë, - i znikwic chcòł do nédzi - le më cë dómë w pałac przinë - i w pierszë sadnac rëdži".

W "Nordze", chtërna swòjã nazwã wzãła òd geògraficznëgò pòłożeniò Kaszëb - kò mieszkómë doch na nordze Pòlszczi - chcëmë tãż pòdnaszac sprawë gòspòdarczi. Wiòlgã szansã przinidnotë Kaszëb je turystika. Trzeba ùkòzëwac snòżotã rodny zemi, żebë zachãcëc turistã do nawiedzeniò naszich strón. Te wszëtczë ùdbë i jesz wiele jinszëch, chtërne bądã - miéjmë nòdzejã przë wsparcym czëtińców - sã rodzëlë pòdczas redagòwaniò pisma, mëslimë realizërowac.

Słowò norda, Kaszëbóm kòjarzi sã tãż ze stronama Wejrowa, Rëmi, Pùcka - to znaczi - z nordã Kaszëb. Niechżec bądze nen tytuł tãż symbòlã, że prawie z tich strón bierze sã na inicjatiwa. Inicjatiwa, chtërna, w zamierzenim redaktorów, mò z czasã stwòrzëc samòstòjné pismò kaszëbsczë.

REDAKCJÒ

Jan Pioch

***

*nie zdrzec jak słuńce jezoro òdmikò
nie jic do lasa czëj grzëbë roscã
nie widzëc matczëny redoscë chòcbë z nowégò dnia
i nie dozdrzec tatkòwégò ùtrudzeniò
czëj dëtka z robòtë dodóm niesë
nie czëc dzëwczëcégò pòchnieniò lubienim
nie lëdac bòcanégò nowégò żëcò*

*miec òczë zamktë ùszë zatktë a dëszã zbòladã
chòrosc nad chòroscama*

W SEMINARIUM DUCHOWNYM O KASZUBACH

Pò zmianie granic diecezji na mocy dekretu ogłoszononogò przez Papieża 25. marca 1992r., znaczny obszar północnych Kaszub został przyłączony do diecezji gdańskiej. Jednocześnie część pelplińskiego klerykatu, pochodząca z tych stron, przeszła do seminarium oliwskiego. Tam, ci przyszli księża - Kaszubi, zainicjowali zwyczaj kołëdowania gwizdzy w wigilië godów, od lat pielëgowany w Pelplinie.

Niedawno okazało się, że Kaszubi z seminarium chcą wyjść także poza ramy obrzędowości. Postanowili zorganizować wykład dla wszystkich alumnów traktujący o historii etnosu kaszubskiego. Najaktywniejsi, Paweł Lewañczyk rodem z Łebna i Krzysztof Hapka z Gdyni, zwrócili się do działaczy kaszubskich o wskazanie odpowiedniego prelegenta. Propozycję przyjął dr inż. arch. Janusz Kowalski, który w sobotę 25. lutego br., w wypełnionej auli seminarium duchownego, przedstawił wykład na temat: "Baza i dzieje kaszubskiej grupy etnicznej". Prelekcja, wygłoszona bardzo dobitnie i z wielkim znawstwem tematu spotkała się z olbrzymim aplauzem. Oklaski rozbrzmiewały kilkakrotnie i trwały po kilka minut. Zadawano też mnóstwo pytań. Z przejęciem przyjmowano słowa wykładowcy Politechniki Gdańskiej, powołującego się na powieść Aleksandra Majkowskiego "Żëcë i przigodë Remusa", który to

pisarz mówił, że trzeba mieć ırzy cechy aby móc wybawić zaklętą królewiankę, czyli mowë kaszubską. Pò pierwsze konieczny jest **miec**, a wicë siła, potem **wid** czyli wiedza, a na końcu nieodzowna jest tãż **wiara**, ktòrej zabrakło Remusowi. "Të wiarë" - i tu prelegent zwrócił się wprost do kleryków - "nieśë będziecie wy, którzy pòjdziecie na służbë do kaszubskich parafii. Od was, w ogromnej mierze, zależy przyszłość zaklëtej królewianki". Zapelował tãż o odprawianie mszy świętych w jëzyku kaszubskim.

W pewnym stopniu, apel ten został podjęty już w murach seminarium. Zaraz po prelekcji odbyła się msza święta z elementami liturgii po kaszubsku. Lekcję ze "Świëtëch Pismión Nowégò Testamëntu" odczytał kleryk z Żukowa Wojciech Gruba, zaś kazanie w rodnej mowie rozpoczął ks. dr Jan Perszon.

Paweł Lewañczyk, kilka dni pòżniej stwierdził, że klerycy nie-Kaszubi jészczë komentują informacje, jakie, najczęściej pierwszy raz w życiu, usłyszeli na wykładzie. Nawet zauważył wzrastający szacunek i zrozumienie wobec zawitych losów Kaszubów. Miejmy nadzieję, że objawi się to przede wszystkim w ich duszpasterskiej pracy w parafiach zamieszkałych przez swojinców.

Eugeniusz Pryczkowski

CÈŻ JE CZÈC

5. lutego o godz. 16.00 w Pierwszynie odprawiono uroczystą mszę świętą w intencji rychłej beatyfikacji Sługi Bożego biskupa Konstantyna Dominika, Kaszuby rodem z Gnieźdźewa. Czytanie po kaszubsku odczytał ks. Roman Skwiercz.

***

12. marca, czyli w drugą niedzielę miesiąca, gdański oddział ZK-P zorganizował comiesięczną mszę świętą z elementami liturgii kaszubskiej. Jak zwykle, odprawił ją ks. Waldemar Naczka, rodem z Kielna. Po mszy, wierni spotkali się w Domu Kaszubskim, by uczestniczyć w wernisżu poetyckim Jerzego Stachurskiego pod nazwą "Procesje". Następną prezentacją "Procesji" ma się odbyć w Pucku.

***

We wtorek, 14. marca br., odbyło się zebranie ogólne członków oddziału Zrzeszenia Kaszubsko - Pomorskiego w Rumi. Tematem spotkania była niedawno wydana książka Leona Bieskego "Pamiętnik z wojny 1939-46". Niestety nie przybył główny dyskultant Bolesław Bork, autor słowa wstępnego, wobec czego ograniczono się do prezentacji autora i wpisywania autografów. Poza tym omówiono plan pracy oddziału na najbliższe miesiące.

***

W miniony czwartek 16.III. br., członkowie klubu "Pomorania", zrzeszającego studentów Kaszubów z uczelni Trójmiasta, spotkali się w Domu Kaszubskim w Gdańsku z poetą Stanisławem Pestką, byłym prezesem ZK-P i

redaktorem naczelnym czasopisma "Pomorania". Omawiano kondycje młodej inteligencji kaszubskiej.

***

W sobotę 18.III. br., w klubie "Mestwin" w Gdańsku, odbyło się spotkanie, na którym dyskutowano nad rolą i możliwościami Zrzeszenia Kaszubsko - Pomorskiego i Domu Kaszubskiego w perspektywie milenium Gdańska.

***

31.03. br. w gnieźdźewskiej szkole podstawowej odbędzie się IV Konkurs Mowy Kaszubskiej "Bë nie zabëc mowë starków". Celem konkursu jest przede wszystkim nobilitacja naszego języka.

***

W Kościernynie powstaje Kaszubskie Centrum Medyczne. Za dwa lata ma być ukończona budowa ogromnego szpitala z czterysta dwudziestoma łózkami. Szpital ma służyć nie tylko ziemi kościerniejskiej, ale całym południowym Kaszubom. W budżecie państwa przeznaczono na dokończenie inwestycji 100 mld. starych złotych.

***

Wydziały kultury, muzea i stowarzyszenia trzech województw: gdańskiego, ślupskiego i bydgoskiego zorganizowały wystawę pod nazwą "Współczesna sztuka ludowa Kaszub". Do końca marca będzie ona czynna w Bydgoszczy. Potem zostanie przeniesiona do Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie, a jesienią trafi do Muzeum Etnograficznego w Oliwie.

Czy będziemy się uczyć po kaszubsku?

Prezes Zrzeszenia Kaszubsko - Pomorskiego, Jan Wyrowiński, szczególnie zabiegał o wprowadzenie języka kaszubskiego do szkół. Wynika to chociażby z jego wypowiedzi na spotkaniu z Radą Partów Nordowych, które odbyło się w lutym tego roku, w Wejherowie. Wówczas Prezes powiedział, że nasz język jest tak bezcennym bogactwem, iż należy przedsięwziąć wszystkie prawnie możliwe kroki, aby uratować go przed całkowitym zanikiem. Szef Zrzeszenia nie poprzestaje jedynie na słowach, ale podejmuje już pierwsze konkretne działania, zmierzające w kierunku zrealizowania swoich deklaracji.

Na początku marca, Prezes spotkał się z Dyrektorem Departamentu Kształcenia Ogólnego w Ministerstwie Edukacji Narodowej, panem Mirosławem Sawickim. Tematem rozmów były sprawy nauczania

języka kaszubskiego w szkołach naszego regionu. Dyrektor Sawicki zgodził się z poglądem, że w świetle obowiązujących przepisów (art.13 ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991r. i rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 marca 1992r.) jest możliwe nauczanie języka kaszubskiego, traktowanego jako język ojczysty specyficznej grupy etniczno - kulturowej. Dyrektor Sawicki przyjął także zaproszenie prezesa Wyrowińskiego do złożenia wizyty w Gdańsku, w pierwszej połowie kwietnia.

Być może, za jakiś czas, nie tylko w Głodnicy (i jeszcze kilku innych miejscowościach), gdzie niestrudzony dyrektor Witold Bobrowski prowadzi placówkę oświatową z nauką języka kaszubskiego, odbywać się będą lekcje rodnej mowy. Oby czynienia naszego Prezesa przyniosły pozytywne efekty.

ela

Gódómë pò kaszëbskù V

LEKCEJÓ XII

J. Na òstatny lekcëji jesmë so përnã pògodalë ò mòwie tich Kaszëbów, co w mòlu tak zwónégò "pòchilonégò a" wstòwiałã "o", na przikłòd w słowach: godac, knop, roz, woga.

Mtk. Òsoblëwie, taką gòdkã mają Lesòcë, chtëmy mieszkają tak na ògle w wejrowszëm krëzu - barzi w jegò pòłniowim dzëlu.

M. Wiém téż, że rozmajice nen zwäk je wëmòwióny, bò jedny rzekã: jò gódóm, jinszi - jo godóm, jesz jinszi - je gedóm, a jesz gðze jindze pòwiedzã - jò gódóm.

B. Tak a tak, je to dërch ten sóm zwäk i niezalëżno òd wëmòwë zapisywò gò sã przez o z daszkã [ò].

J. Rozmajité brzmienië mò téż jiny baro wòżny w kaszëbiznie zwäk, co lemało zwóny "kaszëbsczë szwa", a zapisywóny przez e z dwùma kropkami [ë].

Mtk. Në prawie. Wiele lëdzy mie sã mò pitónë; pò co stówió sã ne kropczë, skòrno w gòdce nen zwäk brzmi tak samò, jak zwiklë "e".

M. Widzysz Mòntkù, to nie je nijak pròwdã, że gò sã tak samò wëmòwiò. Na "e z kropkami" jinaczi sã rzecze "westrzódkówë e", bò jedny gò wëmòwiã pòstrzëdno midzë "e" i "a", zòs barzi na pòłnim je òno midzë "u" a "y".

B. To sã zgòdzò, bò wezmë chòdce słowò rëk, co òznòczò - na przikłòd - glosny płacz, to pisze je sã bez "westrzódkówë e", a dlò òdmianë mómë téż rek (pò pòlskù - rak), pisóny bez zwiklë e. Wirazno je czëc różnicã w wëmòwie tich słów.

J. Baro dobrë przikłòd jes pòda. Jinszi mòże bëc téż cëc, chtëren òznòczò chòdbë smòczk dlò dzecka i dlò pòrównaniò mómë czasnik cec (na przikłòd wòda mòże cec) pisóny bez zwiklë e. Wirazno wëczuwò sã różnicã - nié?

Mtk. Në jo, pò pròwdze. Ale wa na pòczãtkù gòda, że no "westrzódkówë e" je rozmajice wëmòwióne.

M. Jo, to sã zgòdzò. Nòczãscy, jak më tu gòdelë, brzmi no ë jak apartné

kaszëbsczë e. Jednakò na pòłnim Kaszëb, w dzëlu słów, wëmòwióne je jak "u".

B. Czëla jem téż, że w òkòlim Swiònowa w kartëszczim krëzu lëdze wëmòwiã no "kaszëbsczë szwa" wnetka tak, jak a.

J. Tak je. Czejbë wzał, wezmë, taczë słowò: cëzy. Pòłniowi Kaszëbi pòwiedzã cuzi, a sã téż taczi, co rzekã cazi. Abò słowò dërch, analogiczno mdze durch i wijãtkòwò téż darch.

Mtk. Mie sã widzy, że piszącym pò kaszëbskù nieròz cãżkò przinidze rozpòznac gðze nòlezi pòstawic "e z kropkami", a gðze zwiklë e.

M. Jo, z tim sã problemë. Nòlepi je, w taczim przëtròfkù, pòrównac słowò do pòlszczégò. Żelë w pòlszczëznice bądze "u", "i" abò "y", tej mòzëmë wiedzec, że w kaszëbsczim słowie nòlezi napisac "westrzódkówë e".

J. Kò wezmë przikładowò wiraz lëdze. Mómë tam dwa razy zwäk "e". W pòlszczëznice w mòlu pierszégò "e" je "u" (ludzie). Tej wiémë, że pierszë "e" w słowie lëdze trzeba napisac z dwùma kropkami.

B. To znaczi, że w słowach zëma czë rëba téż bądã "westrzódkówë e", bò w pòlszczëznice mómë przënòleżno "i" (zima), i "y" (ryba).

Mtk. W całoscë je to jednak dosc skòmplikòwónò sprawa, ale wszëtkò mòżna pòjąc. Mészlã, że drëgã razã sã jesz ògłowò pòwtòrzimë nã ùczbã.

Do ùzdrzeniò

Eugeniusz Prëczkòwëszë

Od redakcji:

Lekcje języka kaszubskiego są emitowane w telewizji, co drugą niedzielę, o godzinie 8.45, na drugim programie (wyższą oglądaliśmy 19.III.). Jak wskazuje rzymska cyfra przy tytule, jest to już piąty cykl. Każdy rozpoczyna się wraz z początkiem roku akademickiego, czyli w październiku, a kończy w czerwcu. Jako, że pierwszy numer dodatku kaszubskiego ukazuje się w marcu, siłą rzeczy zaczynamy publikowanie "Gódómë pò kaszëbskù" od lekcji dwunastej. Następne będą się ukazywać równolegle z emitowanymi w telewizji.

FRANC Z LÉNKA

Franc z Lénką sedzą so w cepli jizbie na ławie, kòle piécka. Dzòtëzi ju spią, a òni pòwiòdają so dobré i lëché sprawë. Lénka gòdò do chłopca:

- "Francù, jò bë cë cos rzekła, le të mùszisz mie przësyc, że nie mdzesz na mie zli."

- "Ale gðze tam, le smiałò gadòj" - rzecze drist chłop.

- "Wiész të, jò bëła, ti jeseni, w lese na grzëbach z Antoszem."

- "Në i cëż? Doch nick lëchégò sã nie stało, białkò, tim sã nie darwòsz martwic. Ale, skòrno të mie tak pròwdã rzekła, tej jò cë pòwiém, skądka téż jò przëszed w sobòtã ò prënk. Kò jò bëł ù Zochë, na pùstkach. Jem

sã dosc tëli wëpil i zaðstòł tam jaż do rena."

Lénka tak letkò wsta z ławë i jak mù nie wërznãła jednégò w pësk, a rzekła:

"Të wëòrtnikù, të szalbiérzu, czë të wstëdu ni mòsz lezc do taczi stòri pòkraczi?! Jò mòże nie jem dlò ce dosc figurnò, taczi! wstid të miã zrëchtowò!..."

- "Ale Lénkò, të doch ni mia bëc złò.

- "Jò nie jem nijak złò, bò cë sã wëdòwò, głupi mackù, że mie bë mòże nicht nie chòd?! A z drëdzi stronë, të mòże mészlisz, że jò z Antoszem blòs grzëbë zbiéra?!"

Teresa Treder

Grzegorz Knopik

Czy jesteś Kaszubą ?

Autor jest młodym mieszkańcem Lipusza, wsi położonej nieopodal Kościerzyny. Artykuł ten został opublikowany w lokalnej gazecie "Lipuskô Skra". Jako, że poruszone problemy dotyczą całych Kaszub, postanowiliśmy, za zgodą autora, ogłosić poniższy tekst w dodatku kaszubskim. Traktujemy go jako podstawę dyskusji. Z przyjemnością wydrukujemy wszelkie opinie dotyczące problemu, przedstawionego przez młodego Kaszubę.

Redakcja

Tekst ten piszę po polsku. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie fakt, że jest napisany przez Kaszubę, o Kaszubach i dla gazety ukazującej się na Kaszubach.

Rozdwojenie duszy

Przyznaję się do winy. Nie umiem pisać po kaszubsku. Co gorsza, również słabo mówię w tym języku. Ale czuję się Kaszubą, podobnie jak moi rodzice i dziadkowie. Skąd ta niekonsekwencja, to rozdwojenie mojej duszy? Gdzie leży tego przyczyna? Spróbuję odpowiedzieć, gdyż wydaje mi się, że nie ja jeden jestem dotknięty tą "skazą", tą niewygodną sytuacją, gdy trudno wyrazić swoją "kaszubskość" w języku rodziców, a także trudno uczynić wartość z bycia Kaszubą.

Na razie odpowiem krótko, że przyczyną jest głęboko ukryte poczucie niższości, przekonanie o mniejszej wartości "kaszubszczyzny".

Obawiam się, że w tym momencie "zrzeszeńcy" ostro zaprotestują: "Jak to? My z bycia Kaszubą uczyniliśmy wartość i przedmiot chluby. Nie ma mowy o wstydzie, czy gorszej ocenie."

To, oczywiście, prawda. Ale, wbrew pozorom, Zrzeszenie Kaszubsko - Pomorskie stanowi nadal grupę na swój sposób elitarną, oderwaną od reszty społeczności.

Wypieranie się rodzinnej mowy

Prosty przykład. Młodzi ludzie kończą podstawówkę. Zaczynają uczęszczać do szkół w Kościerzynie. I co się dzieje? Oczywiście wstydzą się kaszubskich słów. Gdy się jakieś wymknie w nieodpowiednim gronie, poprawiają na polskie, obawiając się wybuchów śmiechu i pogardy dla "wsiaków" i "wieśniaków". Po kilku latach, język niektórych z nich, przekształca

się w specyficzny dialekt, w którym można doszukać się elementów chyba aż trzech języków: kaszubskiego, polskiego i "łaciny". Włosy się jeżą na głowie. Pytanie, kto tu jest prawdziwym "wsiakiem", pozostawiam oczywiście do rozstrzygnięcia czytelnikom. Ale chyba odpowiedź jest prosta.

Inny przykład. Oto, w czasie pasterki, ksiądz Władysław Szulist czyta ewangelię. Gdy z ambony padają kaszubskie słowa, na twarzach niektórych osób pojawia się dziwny uśmiech. Nie jest to radość z możliwości słuchania Słowa Bożego w rodzinnym języku, ale uśmiech zakłopotania, zażenowania, jakiegoś dystansu wobec tego, co się rozgrywa w świątyni. Myślą niektórzy: "Jak to? Nasza zgrzebna i prosta mowa, miała by wyrażać naukę Jezusa Chrystusa, głoszoną z ambony? Nie, coś tu się nie zgadza, coś jest nie na miejscu."

Dalszy przykład. Nasi rodzice i dziadkowie w większości mówią po kaszubsku. Tak jest w domach, na ulicy, nieraz w sklepie (choć już rzadziej). Ale coś dziwnego się z nimi dzieje, gdy pojawia się obcy, ktoś z zewnątrz, "miastowy". Sam byłem wielokrotnie świadkiem takich sytuacji. Oczywiście, ktoś może powiedzieć, że to świadczy o dobrym wychowaniu Kaszubów, którzy chcą sprawić przyjemność przybyszowi, mówią jego językiem. Oby tak było...

I jeszcze przykład trochę inny, ale również pokazujący, jak mocno ugruntowane jest przypisywanie mówienia po kaszubsku osobom niewykształconym i zacofanym, gdy natomiast język polski nadal nosi znamiona awansu i wykształcenia (oczywiście taki podział ma w sobie więcej z mitu niż z rzeczywistości, ale funkcjonuje, gdyż sam się z nim nieraz zetknąłem). Osobom wykształconym, nawet gdyby od dziecka mieszkały w danej miejscowości, w momencie gdy mówią po kaszubsku, grozi zarzut pewnej gry, nieszczerości i nie bycia sobą. Ktoś, kto jest wykształcony, w mniemaniu prostych ludzi, nie powinien mówić po kaszubsku.

Wystarczy przykładów, choć można by je mnożyć. Namawiam do uważnego rozejrzenia się wokół siebie.

Kompleks niższości

Co wynika z wyrzykanych, a jednak wydaje mi się, wiele mówiących przytoczeń? Otóż wniosek jest taki. Pomimo ogromnych wysiłków działaczy Zrzeszenia (niech im siła i chęci nigdy nie zabraknie), pomimo

kaszubskich mszy świętych, książek, telewizji i wielu innych działań, my nadal, w większości jesteśmy tacy, jak przed laty, to znaczy zżera nas kompleks niższości i ciągle nie traktujemy języka kaszubskiego i przynależności do regionu, jako wartości, z których możemy być dumni i które śmiało możemy pokazywać innym.

Czy młodzi ludzie mówią po kaszubsku, czy umieją cenić ten język? Niestety nie! I dlatego nasz język umiera. Nie tylko ja jestem tego przykładem, ale dzieje się to na szeroką skalę, chyba nawet szerszą, niż możemy to sobie wyobrazić. Niewiele pomogą wysiłki Czeigodnych Profesorów Językoznawstwa z Uniwersytetu Gdańskiego, którzy marzą o wskrzeszeniu języka niejako "od góry", tworząc kaszubskie lektoraty i wydają słowniki. Niewiele to jednak da, gdy kaszubskim nie będą się posługiwać ludzie młodzi, mieszkający na Kaszubach.

Co dalej?

Nasi rodzice nie używają już niektórych słów, przejętych od ich rodziców. Jeszcze rozumieją znaczenie

tych wyrazów, ale już nie potrafią się nimi swobodnie posługiwać. A co z nami? Ile my przejeśliśmy. Co będzie, gdy zostaniemy nauczycielami kaszubskiego dla naszych dzieci? Aż strach pomyśleć, bo wówczas stanemy oko w oko z naszą bezradnością. Nawet, gdy będziemy chcieli uczyć, to już nie będzie czego.

Moja wizja może jest zbyt katastroficzna - szczególnie - jak przypuszczam, dla kręgów Zrzeszenia Kaszubsko - Pomorskiego. Ale rozejrzyjcie się wokół. Zapewniam, że niewiele znajdziecie przykładów popularności kaszubskiego wśród młodzieży. A przecież język, którego się nie używa, staje się martwy.

Co zrobić w takiej sytuacji? Czy jest to proces nieodwracalny? Nie umiem odpowiedzieć na te pytania. Mam natomiast nadzieję, że wyznaczą one przestrzeń dyskusji. Może ktoś przedstawi swoje widzenie poruszonych problemów, może istnieje recepta na ocalenie języka.

Niech więc każdy zada sobie pytanie: "Czy jestem Kaszubą?"

Grzegorz Knopik

Konkurs "KASZĘBSKÔ BINA '95"

Telewizja Polska S.A. Oddział w Gdańsku i Oddział Gdański Zrzeszenia Kaszubsko - Pomorskiego mając na uwadze wzrost zainteresowania kaszubszczyzną, a zwłaszcza literaturą kaszubską oraz działając na rzecz jej popularyzacji, ogłaszają Konkurs pt.: "Kaszëbskô Bina '95". Celem konkursu jest pobudzenie do działania "uśpionych" talentów tkwiących wśród Kaszubów i powrót do czasów, kiedy to w bardzo wielu wsiach i miastach kaszubskich istniały i działały amatorskie zespoły teatralne. Idzie także o to, aby nakłonić kaszubskich pisarzy i poetów do pisania sztuk teatralnych, do stworzenia współczesnego repertuaru dla tych zespołów, które się odrodzą, bądź też powstaną od nowa.

REGULAMIN KONKURSU

* W Konkursie mogą wziąć udział kaszubskie amatorskie zespoły teatralne już istniejące jak i nowo powstałe, poza zespołami dziecięcymi.

* Każdy zespół przygotowuje jedno przedstawienie na podstawie jednej z proponowanych przez Organizatorów sztuk :

1. Jan Karnowski - "Zôpis Mestwina"
2. Bernard Sychta - "Dzëwczã i miedza"
3. Jan Rompski - "Jô chcã na swiat"
4. Lech Bądkowski - "Sąd nieostateczny"(w wersji kaszubskiej)
5. Stanisław Janke - "Roczëzna"

* Przedstawienie nie może trwać dłużej niż 45 minut.

* Scenografię (dekoracje), kostiumy i reżyserie zespoły organizują w swoim zakresie.

* Każdy z zespołów będzie miał około 3 miesiące na pełne przygotowanie przedstawienia.

* Na przełomie czerwca i lipca Jury powołane przez Organizatorów będzie jeździć i oceniać poszczególne przedstawienia, klasyfikując je, bądź też nie, do finału Konkursu, który odbędzie się pod koniec lipca bądź też w sierpniu.

* Fragmenty przedstawień będą rejestrowane przez TVP i prezentowane na antenie regionalnej.

* Dwa zwycięskie zespoły w finale Konkursu otrzymają nagrody ufundowane przez Dyrektora TVP S.A. Oddział w Gdańsku i Prezesa Zarządu Oddziału Gdańskiego ZK-P.

* Zgłoszenia należy kierować do Oddziału Gdańskiego ZK-P 80-834 Gdańsk, ul. Szewska 1/4.

* We wszystkich wątpliwych sprawach oraz o pomoc i fachowe rady należy kontaktować się z pp. Izabelą Trojanowską i Zbigniewem Jankowskim w Biurze OG ZK-P lub telefonicznie: 31-32-35, 41-07-94.

Prezes OG ZK-P Zbigniew Jankowski
Dyrektor OT TVP S.A. w Gdańsku Paweł Huella

Ōnomastyczny nŃrcęk Profesora Brezë

Chmiel, Chmielnik, Hoppe

Wiele nazwisk pochodzi od nazw roślin. Jednym z nich jest nazwisko **Chmiel**, które pierwotnie było przerwiskiem. Chmiel był rośliną szeroko uprawianą przez Słowian, produkowano z niego piwo, podstawowy napój wszystkich Słowian, w tym i Polaków (potem do napojów narodowych dołączył miód). Miał także zastosowanie w lecznictwie jako środek uspokajający. Botaniczną nazwę łacińską chmielu jest **Humulus lupulus**: człon I pochodzi od łacińskiego rzeczownika **humus** "ziemia", człon II od podstawowego rzeczownika **lupus** "wilk". Obaczony są genetycznymi zdrobnieniami. Rzymianie tej rośliny nie znali, nie mieli też na nią określeń słownych. Trudno powiedzieć, dlaczego botanicy wiązali nazwę chmielu z wilkiem, może przez nawiązanie do **wilczej jagody**, którą chmiel był niekiedy nazywany. Dodać można, że **lubin**, niem. **Lupine**, kaszubskie **lëpina** lub **lëpin** też pochodzi ostatecznie od łacińskiej nazwy wilka - **lupus**, od czego przymiotnik **lupinus** "wilczy" i nazwa rośliny, zwanej po łacinie **Lupinus**. Łubin bowiem we wielu językach nazywany bywa **wilczym grochem**, w dawnej polszczyźnie też wilczy bób, por. też niem. **Wolfsbohne** lub **Wolfserbse** od rzeczownika **Wolf** "wilk", **Bohne** "bób" i **Erbse** "groch", czyli "wilczy bób" lub "wilczy groch".

Wracając jednak do chmielu, trzeba powiedzieć, że często występował on we frazeologii polskiej i kaszubskiej oraz w obrzędowości. Już w XVI w. zapisano przysłowie: "Dobrze chmielowi, gdy się trzyma tyki", co powtarza także ks. Sychta w Słowniku kaszubskim (t. II, s.41): "Dobrze chmielowi, czëj sę szacha trzimô". **Chmielem** nazywano też "trunek alkoholowy, szczególnie piwo" i samo "upicie się", być może także "pijaka"; po kaszubsku **chmielëc** do dziś znaczy "pić alkohol", por. też polskie **podchmielony** "podpity". **Chmiel w księgam** oznaczał "nieład, bałagan", a **chmiel w głowie** "nieuporządkowane myśli, wariackie poczynania". Z obrzędów wspomnieć trzeba **pieśń o chmielu** i taniec **chmiel**. Ks. Sychta podaje, że dawniej na Kaszubach matka przewiązywała córkę chmielem w pasie na drogę do ślubu, by miała zdrowe dzieci. Wiele więc było powodów, że-

by człowieka przezwać **Chmielem**. Dlatego przezwisko takie notuje Słownik staropolskich nazw osobowych (t. I, s.318) już od XIV w. Z tego samego czasu poświadcza tenże Słownik także nazwiska pochodne **Chmielarz**, **Chmielowic**, **Chmielnik** i **Chmielowie**.

Na Pomorzu również stosunkowo wcześniej występuje przezwisko **Chmiel**, które stało się z czasem oficjalnym nazwiskiem. W Rumi jednak odnotowane zostało dopiero w okresie międzywojennym (r. 1930). Dziś w Rumi znani są państwo **Chmielnikowie**, **Chmielowcowie**, no i **Chmielewscy**.

Nazwisko **Chmielnik** prowadzi naszą myśl w stronę wyrazu pospolitego **chmielnik**, który oznaczał przede wszystkim "uprawy chmielu", jak **rybnik** "sadzawkę, miejsce hodowli ryb". Księgi ławnicze Kościerzyny z okresu XVI-XVIII w. i inwentarze dóbr królewskich często wspominają **chmielniki**, tj. "pola, na których uprawiano chmiel". Choć słowniki takiego znaczenia nie zanotowały, nazwisko **Chmielnik** i **Rybnik** pokazują, że wyrazy pospolite **chmielnik** i **rybnik** oznaczały także "chmielarza", a więc hodowcę chmielu i "rybaka", jak **rudnik** oznaczał i "kopalnię rudy" i "dobywającego rudę", a na Pomorzu "dobywającego torf". Wyraz **chmiel** utrwalił się też w nazwach miejscowości, z których wymienić trzeba przede wszystkim **Chmielno** w Kartuskiem, **Chmieleniec** w Lęborskiem i **Chmielniki** pod Sępólnem Krajeńskim.

Nazwisko **Chmielowiec** jest strukturą odojcową (patronimiczną) wskazującą na nazwisko **Chmiel** jako swoją podstawę, jak np. **Siwiec** to syn **Siwego**, **Adamiec**, **Jakubiec** czy **Pawelec** to synowie Adama, Jakuba i Pawła.

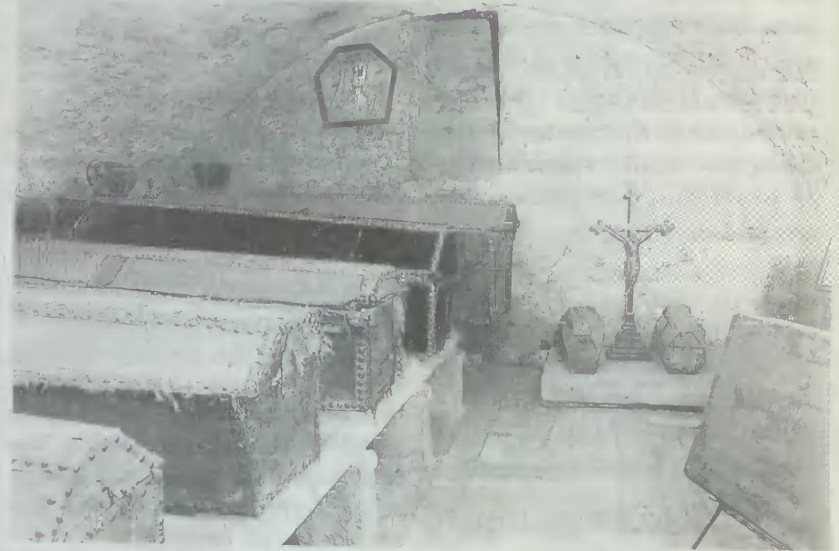
Równie częstym czy nawet częstszym na Pomorzu, w tym i w Rumi jest nazwisko **Hoppe** (w Rumi notowane już w r. 1717), **Hopa**, **Opa** i **Hopowski**, pochodzące od dolnoniemieckiego rzeczownika **Hoppe** o znaczeniu "chmiel" będącego odpowiednikiem górnoniemieckiego **Hopfen** "też chmiel".

Edward Breza

Podziemia kościoła klasztornego w publikacji książkowej

Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Wejherowie jest jednym z tych aktywniejszych, które prowadzą działalność wydawniczą. Niedawno, ukazała się książka Stanisława Kleina, pod tytułem "Muzeum OO.Fran-

ru, gdzie znajduje się krypta ze zwłokami założyciela miasta. Założenie to zrealizowano poprzez opis eksponatów, otwartej w 1971 roku, placówki muzealnej oraz barwne fotografie, których znalazło się w książeczce aż dwadzieścia siedem. Autorami ich są Bożena Zybala, Edmund Kamiński i

Krypta ze zwłokami Jakuba Wejhera i jego rodziny

ciszkanów w Wejherowie". Jest to już piąta pozycja wydana drukiem, autorstwa niestrudzonego organisty kościoła klasztornego. Została wydana w 338. rocznicę śmierci Jakuba Wejhera, założyciela Wejherowa i fundatora kościołów i Kalwarii Wejherowskiej.

Jak sygnalizuje autor we wstępie opracowania, ma ono przedstawić czytelnikom podziemia wejherowskiego klaszto-

Bronisław Palach. O doskonałą ich jakość w prezentowanej publikacji zadbało wydawnictwo "Rumina", prowadzone przez Kazimierza Klawitra. Słowo zachęcające do zwiedzania podziemi Kościoła klasztornego napisał Ojciec Robert Ryszard Nikiel, gwardian i kustosz Kalwarii.

Pozycję można nabyć w siedzibie wejherowskiego partu ZK-P, przy placu Jakuba Wejhera.

(aj)

KalãdŃrż kaszëbsczi

9.III.1852 - urodził się w Wielu Hieronim Jarosz Derdowski (19.XII.1902 w Winonie-Kanada), niezwykle utalentowany poeta kaszubski, autor epepei kaszubskiej "O Panu CzŃrlińszim co do Pucka po secë jachŃl", "Kaszubë pod Widnem" i innych utworów. Pisał po polsku i po kaszubsku. W 1885 wyjechał do Kanady, gdzie wydawał własne pismo "Wiarus". Imię Derdowskiego nosi wiele ulic szkŃl i osiedli w miastach i wsiach kaszubskich.

***

11.III.1882 - w Rotembarku pod Kościerzyną urodził się Franciszek Sędzicki, pisarz i poeta kaszubski. Debiutował w redagowanym przez Aleksandra Majkowskiego dodatku do "Gazety Gdańskiej" "Druzba". Duża część jego twórczości wydana jest w obszernej książce "Jestem Kaszubą". Zmarł 19.IV.1957r.

***

21.III.1907 - w Puzdrowie pod Sierakowicami urodził się Bernard Sychta, jako syn chłopa. Gimnazjum ukończył w Wejherowie, studiował w Wyższym Seminarium w Pelplinie, gdzie otrzymał święcenia kapłańskie 17.XII.1932r. Po wojnie studiował w

Poznaniu etnografię, kończąc ją doktoratem w 1947r. Dotychczas jest najznakomitszym dramaturgiem kaszubskim. Najbardziej zasłynął jednak jako autor "Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej", dzieła zawierającego około 50000 haseł. Zasługi Sychty w dziele rozwoju kaszubszczyzny zostały nagrodzone wieloma medalami i wyróżnieniami. Zmarł 25.XI.1982r.

***

26.III.1881 - w Bukowcu zmarł Florian Ceynowa, twórca regionalizmu i budziiciel ruchu kaszubskiego (ur.4.V.1817 - w Sławoszynie pod Krokową). Uczęszczał do gimnazjum katolickiego w Chojnicach, potem studiował we Wrocławiu, tam związał się z Towarzystwem Literacko - Słowiańskim. W 1843, warszawskie czasopismo "Jutrzenka, Przegląd Słowiański" opublikowało jego artykuły "WiljŃ Nowého Roku" i "SzczodrŃczi". Uważa je się za początek współczesnej literatury kaszubskiej. Studiował również w KrŃlewcu, a tytuł doktora medycyny uzyskał w Berlinie, w roku 1851. Największym publikowanym dziełem Ceynowy jest "SkŃrb kaszëbsko-słowiński mowë". W kaszubszczyźnie rola Ceynowy jest tożsama z rolą Reja w literaturze polskiej.

(aj)

Norda - Pismiono Kaszëbsczi Zemi

DodŃwk do Gońca Rumskiego i Gońca Wejherowskiego

Adresa redakcëji: Rumia, ul. Morska 15

tel. 712-437, w godz. 9⁰⁰ - 17⁰⁰

Redaguje karno: Eugeniusz Pryczkowski, Kazimierz Klawiter oraz

Witold Bobrowski, Bogusław Breza, Ryszard Hinc, Bernard Hinz, Artur Jabłoński

WędŃwca: Wydawnictwo "Rumina"

Drëk: "Rumina"